

EL PERSONAL DE L'ARXIU REIAL DE BARCELONA DURANT EL SEGLE XVIII

JAUME RIERA I SANS

Des de 1346 fins a l'actualitat, la sèrie de responsables de l'Arxiu Reial de Barcelona és ininterrompuda. Del primer al darrer, han rebut el mateix apel·latiu d'*arxiviers*.¹

Tanmateix, els regidors de l'Arxiu Reial de Barcelona (ARB) no han estat sempre els únics a tenir les claus de l'oficina, ni tots hi han treballat —quan hi han treballat—, estant sols. El P. Manuel M. Ribera, per exemple, escrivint el 1725, ja a les seves velleses, menciona un tal Jacint Ratera, «muy conocido mío, que era un pobre escriviente que copiaba despachos en el Archivo Real de Barcelona».² Enlloc no he trobat més notícies d'aquest amanuense, que devia consumir més hores a l'oficina que no pas el titular; ni de Pere Benet, *scrivent resident en Barcelona*, que l'any 1601 va redactar la primera Guia de l'ARB.³

Al llarg dels sis segles i mig de la seva existència com a oficina de treball, les situacions del personal que ha actuat a l'ARB han estat variables. Malauradament, per als segles xvi i xvii, la informació de què disposem sobre la realitat quotidiana de l'ARB és molt escassa. Ja se'n lamentava una consulta per la Reial Audiència.

Sin embargo de ser tan antiguo y voluminoso dicho Real Archivo, y que para su conservación era indispensable destinar oficiales para que fuesen reparando lo que importasse, no se encuentra haverse dado providencia alguna hasta el año de 1677, en que el Sor. Rey D. Carlos 2ª mandó y puso a cargo de Joseph Larias (*sic*), vezino de Barcelona, el poner en orden los 17 baules de papeles sueltos que se hallavan en dicho Real Archivo.

La providència mencionada es donà, exactament, el setembre de 1678, la impulsà el doctor Llorenç Mateu i Sans, que es trobava a Barcelona per instruir els processos de visita dels oficials reials de catalunya, després de la visita puntual feta a l'Arxiu, per ordre expressa del Consell, el 28 de juny de 1677.⁴

1. Federico UDINA MARTORELL (ed.) (1986), *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid. El treball present vol ser una ampliació de les notes històriques recollides en aquesta *Guía*, p. 49-56 i 83-85, les quals són les mateixes donades per Eduardo GONZÁLEZ HURTEBISE (1920), *Guía histórico-descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid, p. 33-50.

2. Manuel Mariano RIBERA (1726), *Centuria primera del Real y Militar Instituto de la ínclita Religión de Nuestra Señora de la Merced Redempción de Cautivos cristianos*, Barcelona, pàgines finals de les «Advertencias y Prólogo», sense numerar.

3. ARB, *Cancelleria*, *Memorial 61*. Totes les citacions documentals que haurem de fer provenen de l'ARB en les seves Seccions de *Cancelleria (Canc)*, *Consell d'Aragó (CA)* i *Reial Audiència (RA)*, a més de la *Secretaria*.

4. GONZÁLEZ, p. 33-37, parla d'aquesta visita amb referència al CA, lligall 330. També hi ha papers als lligalls 227, 228 i 329. Còpia del Reial despatx del 10 de setembre de 1678 a *Secretaria*, caixa v.

L'informe que el visitador elevà aleshores fou bastant sinistre. Per començar, el pany de la porta havia estat forçat i no tancava bé. La paret que donava al carrer (de la Tapineria) amenaçava ruïna i era urgent consolidar-la. El cartró i la pasta de la relligadura de molts registres havien alimentat i fet proliferar un exèrcit de corcs. La tinta ferruginosa cremava inexorablement el paper de molts registres. La brutícia i la pols ho omplien tot.

Deste Archivo oy no ay otra persona que cuyde si no es el Archibero, con tan tenue salario que se reduce a ochozientos sueldos, y no con la puntualitat que fuere rrazón.

L'arxiver titular era *D. Antoni de Reart i Jabén*, escrivà de manament de la Reial Audiència, fill del difunt Antoni Reart, també arxiver. El seu nomenament havia estat firmat a la Cort el 14 de febrer del mateix any 1677, i expressava que feia sis anys que servia l'ofici substituint el seu pare, incapacitat per les xacres de la vellesa.⁵

Pel que es dedueix, l'arxiver va saber donar raó al visitador, més o menys, del material que es guardava en aquelles estances i armaris, llevat de quinze baguls plens de papers i escriptures, dels quals ningú no sabia a què corresponien. Per això, el visitador va proposar, a més de fer canviar el pany de la porta i consolidar la paret exterior, que es pagués un home per escombrar l'Arxiu dues vegades cada mes, i cercar personal idoni capaç de dreçar l'inventari descriptiu del contingut dels baguls, i copiar els registres que estiguessin més malament, pels corcs i per la corrosió de la tinta.

El visitador se'n tornà a Madrid, i no fou fins al 10 de setembre de 1678 quan un Reial despatx comissionava el Dr. Miquel de Cortiada, advocat fiscal patrimonial de la Reial Audiència, per fer nomenar un agranador i organitzar el treball de l'inventari dels quinze baguls que, tornats a comptar millor, resultaren ser disset.

Reunits el fiscal Cortiada i l'arxiver Reart, amb el receptor de la Batllia General i dues persones idònies que es trobaren, que eren *Miquel Fontcoberta*, notari públic de Barcelona, i *Josep Llaris*, notari reial, acordaren la mecànica: l'arxiver controlaria el treball dels dos notaris i, amb el seu certificat, el receptor pagaria mensualment els salaris, a raó de dotze reials per dia de treball. Donant compte de la reunió, el dia primer d'octubre de 1678 Miquel de Cortiada informava el secretari del Consell que «me han ofrecido que luego pondrán mano a la obra».⁶ Fontcoberta, Llaris i un anònim agranador són, històricament, els tres primers que han cobrat un sou per un treball *regular* a l'Arxiu Reial, en una situació administrativa que arriba fins avui, sense solució de continuïtat.

L'inventari i ordenació dels papers i escriptures dels disset baguls es va començar, però no es va acabar, perquè el fiscal Cortiada es va adonar que la documentació no tenia interès. La qual cosa coincidí amb el fet que el notari Miquel Fontcoberta el novembre de 1780 va sortir elegit conseller cinquè de Barcelona. Ja no tornà a l'Arxiu.⁷ El notari Josep Llaris, en canvi, consolidà el seu lloc de treball. «Respecto de hallarse pobre y con mucha familia»,

5. *CA, RC*, reg. 21, f. 286r-v. Sobre la situació familiar de Maria de Reart i Jabén, viuda d'Antoni de Reart, demanant una pensió, hi ha un informe del Consell d'Aragó, del 23 de març de 1677, al lligall 435.

6. *CA*, lligall 330.

7. *Secretaria*, caixa v.

abans de tres anys aconseguia que se li continués la paga estipulada mentre s'ocupava a traslladar els registres i memorials atrotinats, dues hores al matí i dues a la tarda.⁸ El 4 de setembre de 1692, al·legant que havia perdut molt la vista, que el treball a l'Arxiu no li havia permès de guanyar-se convenientment la vida com a notari i, si queia malalt, no tindria de què mantenir-se, se li concedí que, en cas de malaltia o de perdre del tot la vista, continués cobrant igualment «como si trabajase en el Archivo».⁹ Fent-se imprescindible, Llaris es guanyà les simpaties de la gent de l'arxiduc, que el protegí per mantenir-lo en el seu lloc de treball, i li concedí el títol de ciutadà honorat de Barcelona.¹⁰ Acabada la guerra, ben vist també pels vencedors, se li va permetre de posar Jeroni Alterachs com a substitut en el càrrec. Morí el 1727, segons sembla deduir-se dels papers posteriors, cobrant fins al darrer dia.¹¹

L'arxiver Reart, com l'oficial Fontcoberta, representa que també desapareix aviat. Al·legant una afecció ocular que li impedia l'exercici dels oficis d'escrivà de manament i d'arxiver, sol·licità poder nomenar substituïts (sense abandonar els càrrecs).¹² Accedint-hi, Carles II feia expedir, el 23 de desembre de 1681, el nomenament de *D. Joan Baptista de Aloy*, escrivà de manament de la Reial Audiència, com a substitut de D. Antoni de Reart en l'ofici d'arxiver,¹³ el qual durà més de vint anys en el càrrec de substitut, malgrat el mal concepte en què se'l tenia. Parlant d'ell el 1732, referint-se a una situació de 1701, la Reial Audiència s'expressava així: «Este sólo tenía un conocimiento muy superficial de esta oficina, y apenas estaba dotado de las calidades necesarias para la inteligencia de sus papeles».¹⁴

El 30 de novembre de 1699, D. Antoni de Reart obtenia la mercè reial especial de poder traspassar l'ofici d'arxiver a qui es casés amb la seva filla única, la qual tenia «muy cortas conveniencias» i no podia prendre estat.¹⁵ Així, l'arxiver titular successor de Reart fou *D. Francesc de Magarola i de Fluvià*, que firmava els capítols matrimonials amb Antònia de Reart el 8 de febrer de 1702.¹⁶ Cessà en el càrrec quan les tropes de Felip de Borbó ocuparen la ciutat de Barcelona.

Les Corts Generals convocades per aquest rei el 1702 no innovaren res respecte del personal de l'ARB. Molt al contrari de les Corts Generals convocades per l'arxiduc, rei Carles III. Set dels cent divuit capítols de Cort aprovats el 1706 afecten l'ARB, els quals demostren una preocupació primerenca per l'explotació històrica dels documents.¹⁷

8. Reial despatx del 27 de juny de 1681, copiat a *Canc, Memorial 74*, f. 34-35. Remet al registre *Acordadas 2a*, f. 15, que avui no es troba a l'ARB.

9. *Canc*, reg. 6003, f. 209. També copiat al *Memorial 74*, f. 37r-v.

10. *Canc, Intrusos*, reg. 197, f. 94v-95v, en data Barcelona, 11 de gener de 1712.

11. GONZÁLEZ, p. 37, diu que Llaris morí el 1713. La mort de Llaris fou l'ocasió perquè Jeroni Alterachs sol·licités la plaça remunerada. La primera referència que tenim d'aquesta sol·licitud d'Alterachs és del 29 de novembre de 1727; *RA*, reg. 140, f. 212r.

12. *CA, RC*, reg. 88, f. 144v-145r.

13. *CA, RC*, reg. 26, f. 113v-115r, citat per González a la p. 36, en un context de redacció confusa. J. B. de Aloy era fill de Francesc de Aloy. Essent doctor en tots dos drets, obtingué el privilegi de noble el 8 d'abril de 1680: *CA, RC*, reg. 88, f. 46v-50r, també copiat a *Canc*, reg. 6002, f. 188v-191v.

14. Judici formulat dins la llarga consulta del 3 de gener de 1732, citada a la nota 23.

15. *CA, RC*, reg. 31, f. 204v-207r.

16. Informació comunicada amablement pel Sr. Armand de Fluvià. S'ignora el notari que els autoritzà.

17. Les *Constitucions i Capítols de Cort* foren impresos el mateix any 1706 a Barcelona, a l'estampa de Rafel Figueró. No són gaire coneguts pel fet de ser posteriors a la darrera compilació oficial.

Els set capítols de les Corts de 1706 que tracten de l'ARB estan ben estructurats, són clars, i apunten decididament a l'objectiu primordial dels treballs arxivístics: ordenar el material i confeccionar índexs per trobar allò que se sap o se suposa que s'hi pot trobar.

El personatge que promogué i planificà aquells treballs és fàcil de descobrir, si tenim presents diversos fets històrics ja comprovats. El primer i més material, és que els mercedaris, des del segle xv, regentaven la capella del Palau Reial, que estava a tocar de les estances de l'Arxiu. Segon: abans de 1706, el mercedari P. Manuel M. Ribera ja havia escorcollat a fons l'ARB per als seus estudis sobre l'orde, del qual el 1700 havia estat nomenat provincial i el 1703 cronista. Tercer: durant el govern de l'arxiduc, el germà de Narcís Feliu de la Penya, austriacista militant, era el prior del convent dels mercedaris de Barcelona. Quart: les Corts de 1705-1706, quan aprovaren els capítols, ja disposen d'un informe redactat per *les persones* que havien destinat a inspeccionar l'estat de l'ARB, i uns plànols de les reformes que es pensaven fer a les estances. Cinquè: redactades pel P. Ribera, es conserven unes instruccions sobre les qualitats que ha de tenir l'especulador de l'ARB.¹⁸ Sisè: el *P. Manuel Mariano Ribera* sortí elegit, el 21 de desembre de 1706, per al nou càrrec d'especulador de l'ARB creat per les Corts.

Malgrat l'esperit de reforma del conjunt de capítols, es cregué convenient de mantenir el càrrec tradicional d'arxiver. Continuarà tenint autoritat per a l'expedició de certificats, i se li encomanava la supervisió de la neteja i la comprovació dels treballs que realitzarien els càrrecs inferiors. Aquests eren dos, subordinats: l'un amb el nom d'*especulador*, i l'altre sense nom, que acabaria designant-se *oficial*. L'un i l'altre tenien l'obligació de fer treballar i mantenir un amanuense de la seva elecció.

Hom esperaria que les Corts haguessin nomenat un cronista i no un especulador, però no fou així, potser per no sentir-se lligats a cap precedent. La tasca de l'especulador quedava fixada pel capítol 98: fer relligar els registres que ho necessitessin, retolar-los correctament i ordenar-los per regnats; a part, «que dit Especulador forme en differents tomos uns espèculos reductius de la substància total de cada despaig, privilegi o altre concessió que's contenen en los reals registres de dit Real Arxiu [...], y a la fi de cada tomo un índice, per orde de abecedari, dels apellidos de famílias y comuns de qui serà interès o parlaran dits despaigs [...]». Era la feina que el P. Ribera tenia per més urgent de fer.

El sou de l'especulador havia d'anar a càrrec de la Diputació, i el seu nomenament quedava confiat als tres estaments, o al Consistori dels Diputats i Oïdors de Comptes, amb assistència d'una Junta de dotze persones, quatre per a cada estament, si no estava convocada la Cort quan es produïa la vacant.

El salari de l'oficial, en canvi, es continuaria pagant des de la Batllia General, i era el rei qui designava la persona, més ben dit, qui havia indicat que volia que Josep Llaris continués la seva tasca inacabable de copiar i rubricar registres. Els estaments no es van mossegar la

18. *Circumstàncies que ha de tenir lo Especulador del Real Arxiu*: ARB, ms. Miscel·lània 82, f. 405r-410r i 497r-498r.

llengua, i declararen que «per no haver observat método cóngruo y convenient, lo treball que se ha fet en més de vint y sinch anys se ha trobat esser apenas de ningun útil»; però cedien a la pressió i aprovaven el manteniment de l'oficial, sense anomenar-lo, referint-s'hi com «la persona que V. Magt. té elegida».

El darrer capítol de la sèrie, el 102, imposava al Consistori l'obligació que un dels seus membres visités l'ARB una vegada al mes per comprovar l'estat i avanç dels treballs, i el compliment de les obligacions per part del personal.

Els treballs arxivístics es van iniciar. Precisament, s'ha conservat el quadern de les visites fetes a l'ARB pels delegats del Consistori, fins al juliol de 1713.¹⁹ Amb el setge i la posterior caiguda de Barcelona, tot es va acabar. L'arxiver Magarola i l'especulador Ribera, significats austriacistes, van perdre els seus càrrecs; no pas Llaris, que va mantenir-ne la titularitat, que l'exercia com a substitut, i cobrant. *D. Salvador de Prats i Matas* s'emparà de les secretaries de les noves altes institucions de Govern, i s'atribuí les funcions de l'antic arxiver, i se servia de *Jeroni Alterachs*, el substitut de Llaris des de 1713, o potser des de 1706, per a les recerques documentals.²⁰

Passaren anys sense normes ni activitat creativa a l'ARB. A la mort de Llaris, el 1727, Jeroni Alberachs elevà una representació al rei sol·licitant la plaça d'oficial major, amb el mateix salari que aquell tenia.²¹

La sol·licitud fou admesa a tràmit, però per poder-hi respondre calia informar-se'n. La Cambra de Castella no tenia ni idea de què era l'ARB. Una llarga consulta de la Reial Audiència de Barcelona, del 17 de juny de 1728, li explicava el contingut de les quatre estances de l'Arxiu, la importància de la documentació que custodiava, els treballs que s'hi havien fet des de 1678, la necessitat de dedicar-hi personal que els continués, i la conveniència de posar-hi el mateix Alterachs.²² «En muriendo Alterachs y dos religiosos, casi no se hallará quien lee sin grande dificultad mucha parte de las letras antiguas», es deia en una consulta del 3 de gener de 1732.

Passaren dos anys sense fer-se res. El setembre de 1730 arribava de Madrid una altra petició de consulta perquè la Reial Audiència concretés quantes persones convindria dedicar a l'Arxiu, quines condicions personals se'ls podia exigir, quin salari convenient se'ls podia donar, i d'on podien sortir els diners.

Fins a quatre consultes s'enviarien a Madrid entre 1728 i 1732.²³ Finalment, el 26 de juny de 1737, el Consell de la Cambra consultava al rei el pla que es podia aplicar a l'ARB, i un any més tard, el 28 de setembre de 1738, s'expedia una Reial cèdula «sobre la planta del Real Archivo, reglas y disposiciones que han de practicarse para la coordinación de los pa-

19. *Secretaria*, caixa x.

20. La situació de l'ARB posterior a 1714 està explicada a les consultes de la RA que citarem. Quant a Jeroni Alterachs, les dades que consigna ell en la representació de 1727 citada a la nota següent, no concorden amb el certificat de serveis que redactà Garma el 1756 a instància de la seva viuda, que es troba al llibre de *Secretaria*, núm. 32.

21. Representació copiada a RA, reg. 370, f. 227v-229r.

22. RA, reg. 140, f. 212r-221r.

23. La més llarga és la del 3 de gener de 1732: RA, reg. 149, f. 81r-141v.

peles y su conservación, y nominación de Oficiales.²⁴ És una Reial cèdula molt poc coneguda, malgrat que es configura com un dels textos fonamentals per a la història de l'Arxiu Reial, al mateix pla que la provisió reial de 1384, recentment publicada i comentada.²⁵

Quant a la qüestió del personal, que és l'únic aspecte que ara tenim la intenció de tocar, la Reial cèdula de 1738 establia taxativament:

Assimismo he resuelto que en adelante haya un Archivero inteligente en las lenguas latina, castellana, cathalana y lemosina, y de inteligencia y pericia en las cifras y caracteres antiguos de estos Reynos y de la Cancillería Aposthólica; y tres Oficiales de las mismas circunstancias; y un Barrendero que será siempre un librero de confianza de los que hubiere en essa ciudad [...]. Y siempre que vacare qualquiera de los empleos de Archivero, Oficiales y Barrendero, me informará essa Audiencia, por mi Consejo de la Cámara, de los sujetos en quienes concurrán todas las calidades y circunstancias que deben tener para obtenerlos, para que se elija el que fuere más a propósito.

El sous previstos eren proporcionals a la categoria. El sou de l'agranador era de 70 lliures; el de l'oficial tercer, 300 lliures; el d'oficial segon, 400 lliures; el d'oficial primer 600 lliures, i el d'arxiver 1.120 lliures anuals.²⁶ Juntament amb la Reial cèdula van arribar a Barcelona els nomenaments dels tres oficials i de l'agranador, tal com els havia proposat la Reial Audiència en les seves consultes: *Jeroni Alterachs* va rebre el nomenament d'oficial primer; *Agustí Güell* i *Josep Torrents*, notaris empleats a les secretaries de l'Audiència, van rebre els nomenaments d'oficials segon i tercer, i el llibreter Antoni March el nomenament d'agranador de l'Arxiu.

La triga en l'arribada dels despatxos reials va ocasionar la circumstància fatal que el nomenament d'Antoni March no va poder tenir efecte perquè ja havia mort. Complint el que li encarregava la Reial cèdula, aquell mateix any, el 19 de desembre, la Reial Audiència s'estrenava a proposar al rei, en consulta, cinc noms de llibreters de Barcelona per al càrrec de vacant, que foren els de Jaume Surià, Gilè Manyac, Ramon Saperà, Joan Veguer i Joan Martí. Per cortesia, la Reial Audiència declarava que no tenia la intenció de «seguir orden de graduació ni preferència de lugar, reservándola a la màs segura acertada resolució de V. Magd».²⁷ No calia. L'escollit per Madrid no fou cap dels cinc proposats, sinó *Josep Giralt*.

El càrrec d'arxiver no havia arribat proveït amb la Reial cèdula. Segons les seves disposicions, tant l'arxiver com els oficials havien de saber paleografia, llatí, castellà, català i llemosí, i havien de tenir dedicació exclusiva al càrrec. Per a l'ofici d'arxiver, a més, calia triar «persona de calidad y distinción, como conviene».

24. RA, reg. 18, f. 183r-189v. N'hi ha còpies a *Secretaria*, núm. 1 i 3.

25. Rafael CONDE I DELGADO DE MOLINA (1993), *Les primeres ordinacions de l'Arxiu Reial de Barcelona, 1384*, Madrid.

26. L'any 1775 alguns sous s'havien apujat i estaven així: el porter, 700 reials; els oficials tercers, 4.000 reials; l'oficial segon, 5.000 reials; l'oficial major, 6.000 reials, i l'arxiver, 11.200 reials: *Secretaria*, núm. 3, plec de 1775. Cal entendre que, a part del sou, tothom s'espavilava per a acumular complements. Pròsper de Bofarull opinava que la Regidoria Supernumerària de l'Ajuntament de Barcelona que es concedí a Garma l'any 1758 era un sobresou dissimulat.

27. RA, reg. 161, f. 205r-206v.

Calidad y distinción, com es valoren? Al mateix temps que la Reial Audiència proposava cinc noms de llibreters per a l'ofici d'agranador, es veia obligada a proposar noms per al càrrec d'arxiver. No li fou fàcil. En una altra consulta del 19 de desembre de 1738, la Reial Audiència s'expressà amb absoluta franquesa:

Sabida la noticia de la expressada Real Orden y qualidades por V. Magd. prescritas, salieron muchas personas de calificada distinción y nobleza, y algunas con memorial presentado al Conde de Glimes, declarándose pretendientes a este honroso empleo. Pero zelosa la Audiencia del mayor beneficio del público, y deseando religiosamente satisfacer a la Real Orden e intención de V. Magd. y desempeñar la confianza que ha merecido, entre tantos pretendientes le ha parezido sólo reducir la proposición e informe a los sujetos de quienes inmediatamente se hará expresa mención, como más dignos, inteligentes y peritos, sin que la Audiencia entienda en la proposición seguir orden de graduación ni preferencia de lugar, reservándola a la más segura acertada resolución de V. Magd. en vista de los méritos, calidad y pericia de cada uno de ellos, guardando sólo el orden de las classes que les corresponde por su nobleza y calidad, en atención de haver V. Magd. explicado su Real ánimo de proveher el empleo en persona de calidad y distinción.

Y en su cumplimiento, reconoce la Audiencia por más hábiles y a propósito los siguientes: Marqués de Semmanat Dn. Francisco de Semmanat Agulló; Dn. Josep Mora; Dn. Salvador Prats y Matas, Dn. Antonio Tord; Dn. Ramón Dalmases; Dn. Ignacio Gayolá; Dn. Juan Miguel de Portell; Dn. Joseph Rodríguez de Mora; Dn. Melchor Oriol; Dn. Mariano Sabater; Dn. Joseph Arlegui; Ramón de Falguera; Joseph Escoffet; Juan Bautista Bellver; Don Mariano Seriol.

Són quinze personatges, i la Reial Audiència feia una exposició de les qualitats personals de cadascun.²⁸ «V. Magd. mandará lo que más fuere servido», aclaria en dir la consulta.

Recomanació molt oportuna. Des de Madrid els formulismes es respectaven. Al mes següent, es trametien a Barcelona els memorials de sis pretendents més que havien arribat directament a la cort, perquè la Reial Audiència també informés. Eren els memorials de Simon de Vallgornera i Branchifort, Antoni Cortès i Gelabert, Antoni Huguet, Josep Antich, i Llorenç Ameller i Montaner. S'informaren amb consulta del 3 de juny de 1739.²⁹

El nomenament d'arxiver va trigar més d'un any a arribar. El 3 d'octubre de 1740 jurava el càrrec d'arxiver, ara per primera vegada *del Real Archivo de la Corona de Aragón*, D. Francisco Javier de Garma y Durán. Era un jove que, entre els mèrits que podia presentar, hi havia aquest: que el seu pare, D. Francisco Javier de Garma y Salcedo, acabava de publicar a Madrid, dedicats al rei, els tres primers volums del *Theatro Universal de España*. Els interessos d'Espanya eren els únics que pesaven en les decisions preses a Madrid.

És una constant en els nomenaments dels càrrecs de l'Arxiu durant el domini borbònic. El 5 de desembre de 1747 moria Josep Torrent, oficial tercer. La Reial Audiència proposà cinc persones per substituir-lo: Josep Barberí, Antoni Huguet, Francesc Torrent, Rafael Albià i Jo-

28. RA, reg. 161, f. 206v-213v. Solament tres dels pretendents pertanyien a l'Acadèmia precedent de la de Bones Lletres, segons la relació publicada al *BRABLE*, 25 (1953), p. 502-515. Les consultes citades i que haurem de citar no em consta que s'hagin fet servir per a l'estudi de la cultura catalana del segle XVIII.

29. RA, reg. 162, f. 7v-10r.

sep Lafont.³⁰ Cap d'ells no meresqué la plaça, sinó *Antonio Ricarte*, que havia presentat la sol·licitud a Madrid.³¹

El 22 de juny de 1752 moria Jeroni Alterachs, i va deixar vacant la plaça d'oficial primer. Un mes després, moria Agustí Güell, oficial segon. Formulàriament, s'enviaren a la Reial Audiència els memorials d'alguns que pretenien les vacants, perquè s'elevessin els informes pertinents;³² però les vacants no foren proveïdes, perquè entretant la Cort havia descobert la importància dels arxius històrics, i el 1750 s'havia creat la *Comisión de Archivos*, on figuraven erudits cortesans com el P. Andrés Burriel i Francesc Pérez Bayer. En aquell programa o planificació de recerca, el comissionat «para el registro de los archivos de este Principado» fou *D. Andrés de Simón Pontero*, aleshores ministre de l'Audiència.

Com una peça més per al control de la documentació històrica, el 7 de febrer de 1754 fou expedida una Reial cèdula que implantava un Reglament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, nom impropri de l'ARB, consagrat d'una manera oficial, precisament, a partir d'aquesta Reial cèdula. Sense precedents, al cap de l'Arxiu es col·locà la figura enigmàtica d'un jutge conservador, que havia de ser un dels ministres de la Reial Audiència; és a dir, Andrés de Simón Pontero. Com a arxiver, es mantingué Garma al seu lloc, que ja feia la farina blana per a Madrid. Com a oficial major es nomenà un foraster, *José de Luyando*, agent fiscal de l'Audiència de Saragossa, especialitzat en la manipulació de documents. Com a oficial segon, l'Antonio de Ricarte que cinc anys abans havia desembarcat de fora. Els dos catalans que ja hi havia, *Josep Serra* i *Josep Urgell*, no van ascendir gens i van quedar com a oficials tercers.³³

No cal entrar a fons en l'actuació o inactivitat dels jutges conservadors de l'ARB. N'hi ha prou amb llegir la seva relació nominal, que es troba al final d'aquest treball, per fer-se càrrec de la situació de Catalunya sota l'administració borbònica.

La vacant produïda per la desaparició de Garma, la primavera de 1783, marca un dels episodis més representatius de la inoperància general que ha patit l'ARB.

Feta pública la vacant del càrrec, van ploure a la Reial Audiència multitud de memorials i pretendents. Aquells de qui consta que van presentar memorial a Barcelona són els nou següents: Josep Serra, que era oficial major de l'Arxiu; Juan de Letamendi, que n'era oficial tercer; Francesc de Prats i Matas, baró de Serraí, que era el secretari de la Reial Audiència; Jaume de Tord i de Llaurador, advocat dels Reials Consells; Josep Ignasi de Castellví i de Pontarró, Carles de Gaietà d'Anglesola, Pere Sentmenat i Copons, tinent coronel; el cavaller Ramon Llätzer de Dou, catedràtic de Dret Canònic a Cervera; i Antoni de Capmany, l'autor de *Las Historias del Antiguo Comercio y Marina de esta Ciudad*.³⁴

La Reial Audiència va suar d'angúnia a l'hora de deliberar la redacció de la proposta.

30. Consulta del 16 de desembre de 1747: RA, reg. 466, f. 455.

31. RA, reg. 504, f. 158v.

32. Consulta del primer de juliol de 1752: RA, reg. 473, f. 209r-212r.

33. L'original de la Reial cèdula, amb dues còpies, és a *Secretaria*, caixa v. Una altra còpia a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1754. Registrada al volum corresponent d'Acordadas, RA, reg. 385, f. 38r-45v.

34. Els memorials dels pretendents es troben extractats a RA, reg. 930, entre els folis 207 i 277.

Després de dues sessions del Reial acord, conclogué que presentaria tan sols tres candidats, sense acompanyar els memorials originals i sense mencionar els pretendents que no proposava. Deliberà, fins i tot, l'ordre amb què els escriuria, que fou el següent: en primer lloc, Josep Serra, l'oficial major, que feia trenta anys que servia l'Arxiu; en segon lloc, Ramon Llàtzer de Dou, catedràtic de Cervera; i en tercer lloc, Josep Ignasi de Castellví.

La consulta, firmada el 21 de juny de 1783, no va servir de res.³⁵ La plaça d'arxiver no fou proveïda.

Passaren mesos. Passaren anys. El desembre de 1787 morí l'oficial segon, i debades s'elevà consulta amb candidats.³⁶ Morí l'oficial major. Entrat l'any 1789, quedà sol a l'Arxiu l'oficial tercer, *Juan de Letamendi*, i els càrrecs estaven sense proveir. Fou aleshores quan l'erudit P. Joaquín Traggia s'arribà fins a Barcelona per a les seves investigacions.

El Archivo Real desde su traslación se halla sin la orden y acinadas las preciosidades que contiene. Añádese a este mal el no estar completo el número de Oficiales, y no bastando los que hay para lo corriente del tribunal, habiendo ido dos veces me desengañé de la imposibilidad de adelantar allí mis trabajos, y debí contentarme con lo que pude sacar de los manuscritos del maestro Ribera conservados en la Merced.³⁷

Tornà a remoure's la qüestió de la provisió dels càrrecs. El gener de 1790 tornaren a ploure multitud de memorials a Barcelona i a Madrid.³⁸

Per a la plaça d'arxiver hi presentaren: Josep de Vega i de Sentmenat, regidor supernumerari de Barcelona; Josep Ignasi de Castellví i de Pontarró, veí de Montblanc; Juan de Letamendi, oficial únic de l'ARB; Josep Godayol i Rovira, arxiver del Gran Priorat de Catalunya; Antoni Bonafont, secretari del Govern Militar i Polític de Barcelona; Marià Sans i de Sala, doctor en Drets; José de Lavalette Parisot i Andreu, advocat; el baró de la Bruere, senyor de la Chamde, tinent agregat de l'Estat Major; Manuel de Alba, capità d'Infanteria; Francisco Javier de Garma y Moreno; Francisco González de Noboa, secretari de la Inquisició de Barcelona; Jaume de Gomar i de Dalmases, regidor de Lleida; Francesc de Martí i Carreras, regidor de Girona; Manuel de Ramon i Graell, regidor de Barcelona; Bernat Bransi, tinent de regidor de Barcelona; Josep Navarro, ciutadà honrat de Barcelona, que n'havia estat síndic personer; Juan de Bustamante, col·lector dels drets de la Porta de Mar; Pere Bonet, agent de negocis a la Cort, i cinc o sis més.

Els pretendents a les places d'oficials eren més de quaranta.

La Reial Audiència deliberà inútilment la presentació de ternes de candidats.³⁹ Per a la vacant d'oficial tercer, proposà Ignasi de Pedrolo, Francesc Artigas i Pedro Guillén: des de Madrid vingué nomenat *Atanasio Begaría*. Per a la vacant d'oficial segon, proposà Joan Esteve Anglada, Josep Pau Bellot i Bonaventura Vidal: des de Madrid vingué nomenat *José Yáñez*. Per a la vacant d'oficial segon, proposà *Fernando Morera*, Francesc Just i Josep Farriols:

35. RA, reg. 820, f. 109r-111r.

36. Els nous memorials estan extractats a RA, reg. 934, entre els folis 630 i 653.

37. Joaquín TRAGGIA (1791), *Aparato a la historia eclesiástica de Aragón*, Madrid, vol. 1, p. 53-56.

38. Els pretendents de 1790 es troben consignats a RA, reg. 1007 i 1210, i al lligall 92.

39. Consulta del 6 de març de 1790: RA, reg. 1157, f. 21v-23r.

des de Madrid arribà el nomenament de Fernando Morera. Per al càrrec d'arxiver, la Reial Audiència proposà Josep de Vega, Josep Ignasi Castellví i Juan de Letamendi. Letamendi hagué de conformar-se amb la vacant d'oficial major. El càrrec d'arxiver fou per a *D. Pedro de Laugier y Madrid*, «abogado de los Reales Consejos y Contador del Real Sitio del Soto de Roma establecido en la ciudad de Granada».⁴⁰ Costa de creure que aquest home fos «el más a propósito entre quienes concurren todas las calidades y circunstancias», com establia la Reial cèdula de 1738 per als futurs arxiviers.

Però encara es podia caure més avall. Mort Laugier el 1804, directament nomenat des de Madrid, sense consulta prèvia de la Reial Audiència, que ja no n'hi demanaven per a això, desembarcava com a arxiver *D. Tomàs Pardo*, «cadete de la Compañía Americana de Reales Guardias de Corps».

RELACIÓ D'AGRANADORS I PORTERS

L'ofici d'escombrar l'ARB dues vegades al mes fou creat a proposta del visitador Llorenç Mateu, l'any 1678. El seu nomenament era competència del virrei. La consulta de l'Audiència del 17 de juny de 1728 diu que el darrer agranador, *Josep Montagut*, aleshores difunt, havia estat nomenat el 1702 pel virrei comte de Palma, amb un salari de vint-i-quatre lliures anuals.

La Reial cèdula de 1738 tornà a instaurar l'ofici de «Barrendero» de l'ARB, amb l'obligació de passar l'escombra per les estances cada setmana, i treure la pols dels llibres i prestgeries tres vegades l'any. Era de nomenament exclusiu del monarca i havia de ser un llibreter acreditat de Barcelona. Aleshores es nomenà Antoni March, tal com havia proposat la Reial Audiència en la seva consulta del 3 de gener de 1732, el qual ja era mort quan arribà la Reial cèdula de 1738.

Per substituir-lo, la Cort deixà de banda els cinc llibreters que proposà de nou la Reial Audiència, i nomenà *Josep Giralt*. Jurà el càrrec el 13 d'abril de 1741.⁴¹ Morí el 1748.

Novament, foren marginats els quatre llibreters proposats per la Reial Audiència,⁴² i aconseguí el càrrec un dels tres que sol·licitaren la gràcia de l'ofici a través del capità general: *Josep Gibert*.⁴³ Jurà el 24 de desembre de 1749. Morí abans d'un any.

El succeí *Maur Martí*, que era un dels tres que novament havien sol·licitat el càrrec.⁴⁴ El jurà el 3 de setembre de 1750. Morí el 1754.

El succeí el seu fill, *Joan Pau Martí*, que jurà el primer d'agost de 1754. Morí molt jove, el 6 de juliol de 1757.⁴⁵

40. L'Acordada de la Cambra amb què comunicava els nomenats és del 20 de juliol de 1790: RA, reg. 1210, f. 489v-490r.

41. El lligall 215 de la Reial Audiència conté les minutes, actes i expedients dels juraments prestats pels funcionaris de l'ARB des de 1738. Totes les dates de jurament que apporto provenen d'aquest lligall.

42. Consulta del 13 de gener de 1748: RA, reg. 467, f. 7.

43. Consulta del 4 de setembre de 1748: RA, reg. 467, f. 189.

44. Consulta del 22 de maig de 1750: RA, reg. 469, f. 185.

45. La data de la mort a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1757.

Aleshores, l'ofici i la seva remuneració foren concedits, de fet, a Mariàngela Martí, viuda de Maur Martí i mare de Joan Pau Martí, però, de dret, a la seva filla de deu anys, *Ignàsia Martí i Sadurní* (més tard dita Ignàsia Oliver i Martí), a qui estengué el nomenament l'11 de setembre de 1757. Era clar que la dona (i menys la nena) no exercia l'ofici. La qual designà substituït en la persona de *Josep Avinyó*, qui jurà com a substituït el 6 d'octubre de 1757.⁴⁶ El llibreter Josep Avinyó ja és anomenat *porter*, «a cuyo cargo ha de estar la limpieza del referido Archivo y la encuadernación y pago de los registros de él», i va rebre instruccions per escrit sobre el compliment de les seves obligacions.⁴⁷ Morí el 1769.

El nou substituït designat per Ignàsia Martí fou *Joan Antoni Roca*, que jurà el 10 de maig de 1770. Poc després, quan arribà el seu nomenament des de la Cort, encara com a substituït, tornà a jurar, el 19 d'octubre del mateix 1770. I després de morta la propietària de l'ofici, l'abril de 1786, Joan Antoni Roca tornà a rebre el nomenament de porter, ara ja titular, i tornà a jurar, el 7 de setembre de 1786. En les vacants d'oficials de 1790 en sol·licità una al·legant «los años de Portero que ha servido y la Latinidad que posehe», però no li fou concedida.⁴⁸

Jubilat J. A. Roca, el succeí el seu fill *Agustí Roca*, que jurà el 16 de gener de 1800. El 8 de juliol de 1807 es comunicava que havia dimitit el càrrec.⁴⁹

Antoni Suárez, impressor i llibreter de Barcelona, fou nomenat l'11 de setembre de 1807. Per raons aparentment burocràtiques, no jurà fins al 23 de juliol de 1808.⁵⁰ Durant l'ocupació francesa, traslladà el seu domicili a València. Pressionat per D. Pròsper de Bofarull, que ja tenia previst col·locar Josep Oliveres com a porter i li havia procurat un nomenament interí, Suárez renuncià el càrrec el 17 d'octubre de 1815.⁵¹

En els 74 anys que van de 1741 a 1815, l'ofici d'agranador i porter de l'Arxiu fou ocupat vitaliciament, almenys en teoria, per vuit persones, cosa que dóna una mitjana de poc més de nou anys per a cadascuna.

RELACIÓ D'OFICIALS QUARTS

El càrrec d'oficial quart procedia d'una duplicació ocasional del tercer, amb idèntica consideració i sou. La primera persona que l'ocupà fou *Juan Lorenzo Letamendi*, nomenat el 8 de juny de 1762. Jurà el 8 de juliol. No pogué ascendir a oficial tercer fins catorze anys més tard, al final de 1776, i encara teòricament, per la promoció automàtica produïda per la jubilació del que era oficial major, José de Luyando.

Sense estar vacant la plaça, s'estengué títol a favor de *Gabriel de Espinosa*, que residia

46. Els triplicats d'aquesta substitució estan reflectits a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1757, i a *RA*, reg. 513, f. 340v-341r i 469r.

47. Aquestes curioses instruccions, redactades per José de Luyando, es troben al *Memorial 74*, f. 97r-98r.

48. La sol·licitud a *RA*, reg. 1210, f. 148v.

49. *Secretaria*, núm. 6, plec de 1807.

50. El nomenament d'Antoni Suárez és una mica confús, segons l'expedient del seu jurament, a *RA*, lligall 215. Se'n parla a *RA*, reg. 1228, f. 571; reg. 1229, f. 272r, i *Secretaria*, núm. 6, plec de 1807.

51. *Secretaria*, núm. 7, plec de 1815.

a la cort, el 8 de febrer de 1776. No prengué possessió, és clar; i el 5 de febrer de 1778 se li tornava a expedir el títol. Jurà el 16 de març de 1778. Al cap de dos mesos, començava a obtenir llicències per estar-se a Madrid i a Còrdova, fins que l'any 1790 es veié obligat a dimetir el càrrec.⁵²

El succeí *Atanasio Begaría Segura*, que jurà el 25 d'octubre de 1790. Aviat pujaria a oficial tercer.

La vacant fou ocupada per *Josep Moreda*, que jurà el 4 de juny de 1792. Ascendí a oficial tercer relativament tard, l'any 1801.

El succeí *Joan Armengol*, veí de Barcelona, que jurà el 4 de maig de 1801. Ascendit a oficial tercer el mateix any, el càrrec quedà vacant fins al 1804.

Josep M. de Abades passà pel càrrec fugaçment. Fou nomenat i traslladat a oficial sisè de l'Administració de la Reial Impremta dins el mateix any 1804, i no consta que jurés.⁵³

Desaparegut Mahiz amb la revolució de 1808, el càrrec quedà sense proveir fins després de la presa de possessió de D. Pròsper de Bofarull com a arxiver.

Durant els 46 anys que van de 1762 a 1808, el càrrec d'oficial quart fou ocupat per vuit persones. Cinc ascendiren, més tard o més d'hora, en l'escalafó intern (Letamendi, Begaría, Moreda, Armengol i González), i cap no va morir en aquest darrer grau.

RELACIÓ D'OFICIALS TERCERS

El càrrec fou creat per la Reial cèdula del 28 de setembre de 1738, que designà *Josep Torrent*, notari de Barcelona, tal com havia proposat la Reial Audiència. Jurà el 27 d'agost de 1739. Morí el 5 de desembre de 1747.⁵⁴

Fou succeït per *Antonio Ricarte*, preferit als altres pretendents «en atención a los méritos de D. Tomás Ricarte, su padre».⁵⁵ Jurà el 23 de desembre de 1748.

Antonio Ricarte contínuament estava absent amb llicència. El 1750 deia que havia de tramitar la seva *hidalgúia* a l'Ajuntament de Madrid.⁵⁶ El 1752, donant-se la circumstància que també estava vacant la plaça d'oficial primer, *Josep Serra i Sánchez* i *Josep Urgell* foren nomenats oficials interins. Aprovats els nomenaments per RO, tots dos juraren el 3 d'agost de 1752. Però quan arribaren de Madrid els nomenaments definitius per a les vacants, Antonio Ricarte, absent o no, fou ascendit a oficial segon; Josep Serra quedà com a oficial tercer «más antiguo», i Josep Urgell com a oficial tercer «más moderno», tots dos cobrant igual. Juraren novament el 16 de maig de 1754.

52. Per als embulls administratius de Gabriel de Espinosa, fill de D. Manuel Espinosa de los Monteros y Alaiga, *Diputado del Reino*, cfr. *RA*, reg. 923, f. 97r-v; reg. 925, f. 131v; reg. 932, f. 465v; i *Secretaria*, núm. 3, plec de 1778 i 1779; *Secretaria*, núm. 4, plec de 1786 i 1787.

53. El nomenament fou per RO comunicada del 20 de maig de 1804, i el nomenament del successor per similar RO comunicada el 14 de setembre: *RA*, reg. 1224, f. 253v i 439r; i *Secretaria*, núm. 6, plec de 1804.

54. La data de la mort a *RA*, reg. 503, f. 260r.

55. La relació de pretendents a *RA*, reg. 503, f. 260r; reg. 504, f. 158v. El seu nomenament a *Secretaria*, núm. 1, plec de 1748.

56. *Secretaria*, núm. 2, plec de 1750.

Aquesta situació salomònica durà fins al 1761, quan Serra fou ascendit a oficial segon i Josep Urgell fou nomenat oficial tercer sense qualificatius específicats. Urgell tornà a jurar com a oficial tercer el 26 d'octubre de 1761, i es mantingué en aquesta plaça durant setze anys, fins que fou promogut en ocasió de la jubilació de Luyando.

El succeí *Juan Lorenzo Letamendi*, ascendit d'oficial quart. Jurà el 16 de març de 1778. Havent quedat oficial únic, fou habilitat com a arxiver per RO del 12 de gener de 1790.⁵⁷

Ascendit Letamendi a oficial primer el mateix 1790, el succeí *Fernando de Morera Valls i de Planell*, que entrava directament a aquest grau de l'escalafó. Jurà el 26 d'agost de 1790.

Promòs Morera, el succeí *Atanasio Begaría y Segura*, ascendit d'oficial quart. Jurà el 4 de juny de 1792. Tres mesos més tard se li concedia llicència per passar a Madrid. L'anà prorrogant fins que permutà el càrrec amb *Diego de Soldevila y de Ategui*, que ocupava a Madrid la plaça d'oficial quart del Reial Hospedatge de la Cort.⁵⁸

Soldevila jurà el 5 d'agost de 1793, i morí el 3 de novembre de 1800 sense haver pogut promocionar-se.⁵⁹

Fou succeït per *José Moreda*, ascendit d'oficial quart. Jurà el 4 de maig de 1801. La major part de l'any 1802 s'estigué a Madrid amb llicència i cobrant.⁶⁰ L'any 1804 passà a oficial tercer de la Secretaria de la Junta de Comerç de Barcelona.⁶¹

El succeí *Joan Armengol*, ascendit d'oficial quart. Jurà el primer de desembre de 1804.

Un any i mig més tard, ascendit Armengol, el càrrec fou ocupat per *Matías González*, també ascendit d'oficial quart. Jurà el 20 de març de 1806. Abandonà Barcelona per no jurar el govern francès, però continuava ocupant el càrrec quan D. Pròsper de Bofarull prengué possessió de la plaça d'arxiver.

Durant els 76 anys que van de 1738 a 1814, la plaça d'oficial tercer fou ocupada per onze persones, cinc de les quals per promoció interna o ascens (des que això fou possible, a partir de 1762). Sis ascendiren a un grau superior dins l'oficina (Ricarte, Serra, Urgell, Letamendi, Morera i Armengol), dos moriren (Torrent i Soldevila), un permutà la plaça, i un de darrer passà a una altra oficina.

RELACIÓ D'OFICIALS SEGONS

El càrrec fou creat, com l'anterior, per la Reial cèdula de 1738. El primer nomenat fou *Agustí Güell*, tal com havia proposat la Reial Audiència en cas que Pau Borràs tingués l'inconvenient d'incompatibilitat amb la substitució que exercia a la Secretaria de l'Ajuntament de Barcelona. Güell jurà el 31 d'octubre de 1739, més tard que els seus col·legues de nomenament. Morí el 2 d'agost de 1753.⁶²

57. RA, reg. 1210, f. 37v-38r.

58. L'autorització de la permuta fou comunicada el 7 de juny de 1793: RA, reg. 1213, f. 455v.

59. La data de la mort a RA, reg. 1220, f. 423, comunicada per l'arxiver Laugier.

60. RA, reg. 1222, f. 386v i 679v.

61. El 20 de maig de 1804 es comunicava la RO del trasllat: RA, reg. 1224, f. 253v.

62. La data de la mort a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1753.

S'esperava que el podria succeir Josep Serra o Josep Urgell, ja nomenats oficials interins, però el nomenament de Madrid arribà a favor d'*Antonio Ricarte*, encara que estava absent. Ricarte jurà el 27 de juny de 1754, i morí el 1760.

El succeí, ara sí, *Josep Serra i Sánchez*, que jurà el 26 d'octubre de 1761.

Setze anys més tard, ascendit Serra per la jubilació de Luyando, fou succeït per *Josep Urgell*, el seu vell company d'interinitat. Jurà el 16 de març de 1778, i morí el 7 de desembre de 1787.⁶³

El càrrec quedà vacant més de dos anys, fins que hi fou nomenat un que tenia la família a Madrid, *José Yáñez*, que jurà el 4 d'octubre de 1790. Abans d'acabar l'any, comença a demanar llicències per estar-se a casa seva. Se li concediren fàcilment perquè, com que no sabia llatí, no servia per a les recerques documentals.⁶⁴ Ja no tornà. La plaça es declarà vacant a partir del primer de gener de 1792.⁶⁵

El succeí *Fernando de Morera*, ascendit d'oficial tercer. Jurà el 4 de juny de 1792. Els anys 1795 i 1801 obtingué quatre mesos de llicència per anar a Madrid. Morí el 3 de gener de 1806.⁶⁶

Sense donar temps a la Reial Audiència d'elevat consulta o proposta,⁶⁷ arribà l'ascens de *Joan Armengol*, que cinc anys abans havia ingressat com a oficial quart. Jurà el 20 de març de 1806.

Promogut Armengol a fiscal de l'Audiència i jutge conservador de l'Arxiu durant l'ocupació francesa, el Dr. *Bernat Vilar i Bolós* fou nomenat oficial segon el 12 d'abril de 1809, i, per ascens d'aquest, el 21 de juliol, el Dr. *Miquel Pujol*.⁶⁸ Quan D. Pròsper de Bofarull prengué possessió de la seva plaça d'arxiver, la d'oficial segon es considerava vacant.

Durant els 71 anys que van de 1738 a 1809, el càrrec d'oficial segon fou ocupat per nou persones. Quatre moriren (Güell, Ricarte, Urgell i Morera), i tres ascendiren, dues a oficial major (Serra i Vilar) i una a jutge conservador (Armengol).

RELACIÓ D'OFICIALS PRIMERS I MAJORS

El títol d'oficial de l'ARB es documenta per primera vegada aplicat a *Josep Llaris*, poc després de l'encàrrec d'inventariar els disset baguls, l'any 1678. A la seva mort, Jeroni Altrachs, que n'havia estat substituït, amb un memorial presentat a Madrid sol·licità la plaça i el

63. La data de la mort a *Secretaria*, núm. 4, plec de 1787, i *RA*, reg. 934, f. 630r, comunicada per Josep Serra, *Archivero interino*.

64. Així mateix ho declarava l'arxiver informant la petició de llicència: «Como no es latino, no hará la mayor falta en algunos meses, por no poderse dedicar a buscar documentos, que casi todos se hallan en este idioma», *Secretaria*, núm. 5, plec de 1790.

65. *RA*, reg. 1211, f. 976v-979r.

66. Les llicències estan documentades a *Secretaria*, núm. 5, plec de 1795, i núm. 6, plec de 1801. La data de la mort a *Secretaria*, caixa vi.

67. La *RA* ja tenia recollits onze memorials de pretendents, que es van desar sense tramitar-los: *RA*, reg. 1226, f. 6v.

68. Els nomenaments de l'època napoleònica, tots de 1809, consten per una certificació autògrafa de l'arxiver Lluís Freixas en un registre obert l'any 1790 per a consignar-hi el moviment del personal de l'ARB: *Secretaria*, caixa vi.

sou, sol·licitud que donà ocasió, després de diverses cartes i consultes, a l'organització de la part formal de l'ARB amb la Reial cèdula del 28 de setembre de 1738.

Creades amb ella les tres places esglaonades d'oficials, Jeroni Alterachs rebé el nomenament d'oficial primer, tal com havia estat proposat per la Reial Audiència. Jurà el 27 d'agost de 1739. Es guanyà la confiança de l'arxiver, que li delegà les seves funcions quan estigué absent a Madrid. Morí a Vilafranca del Penedès el 22 de juny de 1752.⁶⁹

S'esperava que el podria succeir Josep Urgell. Amb aquesta intenció havia estat nomenat oficial interí «hasta que por S. M. otra cosa se ordene», i com a oficial interí jurà el 3 d'agost de 1752. Però quan des de Madrid es proveí el càrrec, es col·locà una persona completament aliena que havia col·laborat activament en la *Comisión de Archivos*.⁷⁰ Aquesta persona, que els papers deixats a l'ARB demostren que era molt laboriosa, es deia *José de Luyando*, i venia de Saragossa. Nomenat el 12 de febrer de 1754, jurà el 16 de maig.⁷¹

Luyando gaudí igualment de la confiança de l'arxiver i el substituï interinament en les seves absències. Complerts els 80 anys, i després de 60 de serveis «en esa y otras oficinas y comisiones del Real servicio», rebé l'honor i la mercè de la jubilació, el 25 de novembre de 1777.⁷²

El succeí *Josep Serra i Sánchez*, ascendit d'oficial segon per aquesta jubilació. Nomenat el 5 de febrer de 1778, jurà el 16 de març.⁷³ Serra també fou habilitat, primer només per segellar, i després en totes les funcions d'arxiver, en la darrera malaltia del titular, des del 27 de juliol de 1782, perllongant l'habilitació durant set anys, fins a la seva pròpia mort, el 17 de desembre de 1789.⁷⁴ Amb motiu d'aquesta habilitació, el comte de Floridablanca comunicà que no s'expedissin els certificats segellats amb les armes de l'arxiver, com feia Garma, sinó amb el segell reial, «como se usa en el Archivo de Simancas». El maig de 1783 s'enviaven des de Madrid la premsa i l'encuny del segell.⁷⁵

Mort Serra, l'ARB quedà sense arxiver (mort el 1783), sense oficial primer (el mateix Serra), sense oficial segon (mort el 1787), i sense oficial quart (el dimissionari Espinosa). Quedà tan sols l'oficial tercer, Juan de Letamendi, que hagué d'ésser habilitat com a arxiver.⁷⁶ En les provisions de càrrecs que arribaren l'any 1790, *Juan de Letamendi* fou ascendit a oficial major. El seu nomenament porta la data del 12 d'agost de 1790, i jurà el dia 26.⁷⁷ En atenció als seus mèrits i serveis, amb comunicació del 16 de gener de 1805, se li concedien els honors d'arxiver general.⁷⁸ Feia més de 42 anys que estava a l'ARB. Romangué en el càrrec un poc

69. La data de la mort a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1752.

70. Biblioteca Nacional de Madrid, ms. 1264.

71. El nomenament a *RA*, reg. 497, f. 79v-82r. Luyando tingué la bona pensada de compondre un llibre de *Varios papeles concernientes a mi instrucción en el manejo del Real Archivo: Memorial 74*.

72. *Secretaria*, núm. 3, plec de 1777. *Cfr. RA*, reg. 894, f. 16v-17r. Reg. 925, f. 78v. La jubilació de Luyando comportà l'ascens automàtic dels oficials inferiors, però no cobriaren el sou corresponent al nou nivell fins que aquell morís.

73. El nomenament a *RA*, reg. 894, f. 26r-28r.

74. *RA*, reg. 929, f. 186r-v, 342v i 516r; reg. 930, f. 269v. La data de la mort a *Secretaria*, núm. 4, plec de 1789.

75. *Secretaria*, núm. 4, plecs de 1782 i 1783, i caixa v.

76. El despatx del capità general en què ho comunicava és del 18 de gener de 1790: *RA*, reg. 1210, f. 37v-38r.

77. *RA*, reg. 1188, f. 322r-324r.

més, fins al maig de 1809, quan abandonà Barcelona per no haver de jurar la sobirania francesa.

Aleshores mateix, el 21 de juliol de 1809, el govern francès nomenà el *Dr. Bernat Vilar i Bolós* com a oficial major, però representa que el càrrec estava vacant quan, després del retorn de Ferran VII, D. Pròsper de Bofarull prengué possessió de l'ARB. A Letamendi se'l donava per mort.

Durant els 71 anys que van de 1738 a 1809, se succeïren tan sols cinc persones en el càrrec d'oficial major de l'ARB, malgrat que la vacant més dilatada no superà els dos anys. Cap no ascendí a arxiver, tres es moriren o jubilaren (Alterachs, Serra i Luyando), i dos abandonaren la plaça per motius polítics.

RELACIÓ D'ARXIVERS

L'antic ofici d'arxiver de l'ARB quedà en suspens quan les armes de Felip IV prengueren la ciutat de Barcelona (1714). Francisc de Magarola fou separat del càrrec. Tot seguit, però, *D. Salvador Prats i Matas*, en qualitat de secretari de la Junta Superior de Govern i Justícia, i després com a secretari de Govern de la Reial Audiència, assumí i s'aproprià les funcions i el títol d'arxiver de l'ARB. Amb tota normalitat, Prats expedí els certificats documentals amb el seu nom i els títols fins al 1739.⁷⁹

La repetida Reial cèdula de 1738 reinstaurà el càrrec i l'ofici d'arxiver. El primer nomenat no fou cap dels catalans presentats per la Reial Audiència, sinó un foraster, *D. Francisco Javier de Garma y Durán*. El seu nomenament porta la data del 27 de juny de 1740.⁸⁰ Jurà el 3 d'octubre.

Tenim documentades dues estades de Garma a la cort, l'una entre maig i octubre de 1751, i l'altra entre maig i novembre de 1757.⁸¹ Durant la primera estada a Madrid, elevà una representació típica de l'època arbitrista sobre uns treballs molt ambiciosos i grandiosos que es podrien fer a l'Arxiu. Per portar-los a terme, demanava que l'arxiver tingués la consideració de secretari reial, i a les seves ordres hi hagués un oficial major, un oficial segon, dos oficials tercers, dos oficials quarts, sis amanuenses, un porter i un agrador, i que tots tinguessin el tractament de *Don*. Era una exageració, com els 25 anys que deia que havia consumit «en registrar todos los archivos de España».⁸²

Sota el mandat de Garma, l'any 1770, es produí el trasllat de la documentació de l'ARB des dels locals de l'antic Palau Major (que estaven a l'angle entre la capella i la Sala dels Paraments, amb finestres sobre les cases del carrer de la Tapinera), al Palau de l'Audiència (en-

78. RA, reg. 1225, f. 108v-109r.

79. L'agost de 1739, com *actual Archivero*, havia de donar possessió als Oficials Alterachs i Torrent: RA, reg. 233, f. 158v.

80. RA, reg. 217, f. 288v. N'hi ha còpia a *Secretaria*, caixa v.

81. *Secretaria*, núm. 32; i núm. 2, plecs de 1751 i 1757; RA, reg. 507, f. 102r i 131v. L'abril de 1775 li fou encarregada una *comisión muy importante al Real servicio*, de la qual no tinc més informació: RA, reg. 922, f. 276r-v.

82. Còpia de la representació a *Secretaria*, caixa v. Fou comentada amb elogis per GONZÁLEZ, p. 43-44.

tre el futur Pati dels Tarongers i el carrer del Bisbe). Una malaltia deixà Garma invàlid l'abril de 1782, i morí el 22 d'abril de l'any següent, 1783.⁸³

El càrrec trigà set anys a ser proveït, novament marginant els catalans presentats per la Reial Audiència. Fou atorgat a *D. Pedro de Laugier y Madrid*. Nomenat el 21 de juliol de 1790, jurà el 12 d'agost.⁸⁴ Abans d'un any rebia el títol de secretari reial honorari i augment de sou.⁸⁵ No se sap que fes res de notable a l'Arxiu. Cercant la salut perduda, el març de 1804 se n'anà a Cartagena amb llicència *sin descuento de sueldo*. Hi morí l'11 de novembre de 1804.⁸⁶

Sense presentació de candidats, des de Madrid arribà de seguida el nomenament del seu successor, *D. Tomás Pardo*, amb la data del 14 de gener de 1805.⁸⁷ Jurà el 21 de març. Passà a servir l'exèrcit quan es declarà la guerra del francès, i se'l donava per mort el 1814.

El govern francès nomenà arxiver el *Dr. Lluís Freixas*, el 12 d'abril de 1809, personatge que desaparegué amb el retorn de Ferran VII.

Vacant el càrrec, *D. Pròsper de Bofarull i Mascaró* gestionà que li fos confiat. Se li expedí nomenament l'11 de juliol de 1814.⁸⁸ Jurà el 12 d'agost del mateix any, i l'endemà prengué possessió de l'ARB.

Durant el segle íntegre que va de 1714 a 1814, se succeïren tan sols cinc arxivers. Dos moriren en el càrrec (Garma i Laugier), un fou remogut (Prats), i dos l'abandonaren per motius polítics (Pardo i Freixas).

RELACIÓ DE JUTGES CONSERVADORS

El càrrec de jutge conservador de l'ARB fou una novetat introduïda pel Reglament implantat amb la Reial cèdula del 7 de febrer de 1754. La seva creació venia motivada per la conveniència d'investir d'autoritat superior un personatge concret, *D. Andrés de Simón Pontero*, oïdor de l'Audiència de Barcelona, que tenia instruccions sobre la recollida de documentació als arxius de Catalunya per a les diverses qüestions del Reial Patronat. El setembre de 1750 ja se l'eximia d'assistir a l'Audiència «durante el tiempo que se emplee en el cumplimiento de su comisión sobre el reconocimiento de Archivos».⁸⁹ El seu títol de jutge conservador arribà amb despatx del capità general del 16 de març de 1754.⁹⁰

Durà deu anys en el càrrec. El primer any complí amb l'obligació d'eivar una memò-

83. La data de la mort de Garma és recordada, potser amb confusió, en una carta de la RA del 19 de desembre de 1789: *Secretaria*, núm. 4, plec de 1789.

84. El nomenament al reg. 1188, f. 162r. Còpia a *Secretaria*, caixa v.

85. RA, reg. 1211, f. 647v i 826r-v.

86. RA, reg. 1224, f. 140r i 506r-v. La data de la mort fou comunicada per l'Oficial Letamendi: RA, reg. 1224, f. 606v.

87. No s'ha conservat el registre *Officialium III* on hi hauria el seu nomenament. N'hi ha còpia a *Secretaria*, caixa v. La decisió ja es comunicà el 5 de desembre anterior: RA, reg. 1224, f. 578v-579r i 585r.

88. Tampoc no s'ha conservat el volum del nomenament de Bofarull. Val la pena consignar que el comunicat del nomenament de D. Pròsper de Bofarull arribà a la RA el mateix dia que arribava el decret d'abolició de la Constitució: reg. 1412, f. 2v.

89. RA, reg. 506, f. 257r. Algunes dades biogràfiques publicades al *BRAH*, 192, Madrid 1995, p. 293.

90. RA, reg. 510, f. 90v. Porta la data del 21 de febrer de 1754: reg. 497, f. 52v-53r.

ria sobre els treballs portats a terme dins l'ARB seguint les pautes del Reglament. Al segon any, amb l'informe ja n'hi ha prou per sortir del pas. Deixà passar anys sense redactar-ne, fins al seu darrer, el 1764.⁹¹ Dels jutges successors no sabem que redactessin informes anuals reglamentaris, ni fessin la vista setmanal i «siempre que la necesidad lo pida, para reconocer los progresos que se hacen en los trabajos, y darles el mayor fomento y mejor dirección».

En premi dels serveis als interessos de la monarquia, Andrés de Simón fou nomenat regent de l'Audiència de València. El succeí *D. Baltasar de Aparregui*, nomenat el 1765,⁹² que secundà la iniciativa de Garma en les enutjoses qüestions burocràtiques i econòmiques del trasllat de la documentació, autoritzat per RO del 15 de setembre de 1766, però no realitzat fins al 1770 i aprovat per Reial cèdula del 18 de febrer de 1772.⁹³ En premi als seus serveis, l'any 1776 fou promogut a regent de l'Audiència d'Aragó.

Aquell mateix any, el 19 de novembre, era nomenat jutge conservador *D. Francisco de Treviño y Dávila*, que l'any següent era promogut a alcalde de *Casa y Corte*.⁹⁴

El succeí *D. Ignacio Núñez de Gaona*, amb títol expedit el 18 de desembre de 1777. El 1783 fou ascendit a la Fiscalia de l'Assemblea de la RO de Carles III.⁹⁵

Vint anys després d'haver estat creat, el càrrec havia esdevingut un pretext per cobrar un sobresou de cent ducats anuals. Quan Núñez de Gaona se'n va anar, es va deixar perdre la dotació del càrrec. En ser nomenat regent de l'Audiència de Barcelona *D. Pedro Gómez Ibar Navarro* (1793-1798), l'arxiver Laugier va representar al duc d'Alcúdia que feia anys que el càrrec de jutge conservador no havia estat proveït, i que l'actual regent «ha asistido eficazmente al Archivero siempre que ha necesitado algún auxilio». El 20 de juny de 1794 s'expedia el comunicat dient que el rei volia que se li abonessin les cent lliures o ducats «por la protección que ejerce».⁹⁶ Els regents posteriors, *D. Francisco de Arjona* (1798-1802), *D. Adrián Marcos Martínez* (1802-1805), i *D. Francisco Javier de Olea y Carrasco* (1805-1818), també van rebre autoritzacions expresses per cobrar la dotació.⁹⁷

Quan les autoritats fidels a Ferran VII abandonaren Barcelona, *Joan Armengol*, el mateix personatge que havia ingressat vuit anys abans a l'ARB com a oficial quart, convertit en fiscal de la Reial Audiència, es féu nomenar jutge conservador el 12 d'abril de 1809.⁹⁸

Retornat Ferran VII, el regent *D. Francisco Javier de Olea* recuperà el càrrec i el sou de jutge conservador, abandonats el 1809, i els mantingué fins a la seva mort, el 1818.

91. N'hi ha de còpiats al *Memorial 74*. El primer també és a *Secretaria*, núm. 2, plec de 1756. GONZÁLEZ, p. 45, qualifica aquests informes de *brillantes*. Potser no ho són gaire.

92. El seu títol arribà amb despatx del capità general del primer de setembre de 1765: *RA*, reg. 912, f. 516v.

93. *Secretaria*, caixa v; *RA*, reg. 913, f. 392r-393r; reg. 919, f. 715v.

94. *RA*, reg. 923, f. 657; *Secretaria*, núm. 3, plec de 1776.

95. *RA*, reg. 894, f. 3v; reg. 924, f. 692r; lligall d'acords de 1783, núm. 39; *Secretaria*, núm. 3, plec de 1778.

96. *Secretaria*, caixa vi, Llibre de comunicacions, f. 36r; *Secretaria*, núm. 5, plec de 1794.

97. *RA*, reg. 1219, f. 176v; reg. 1224, f. 230v; reg. 1225, f. 600v.

98. Joan Armengol traslladà el seu domicili a Madrid. Des d'aquí, el 1819, en nom propi i en nom de l'oficial tercer Matias González i del porter Antonio Suárez, intentà cobrar els sous corresponents als mesos de gener-abril de 1809 que encara se'ls devien. El seu, és clar, com a oficial segon, callant la destacada actuació sota el govern francès, *Secretaria*, núm. 7, plec de 1819.